

ІДЕОЛОГІЧНІ ДОКТРИНИ УКРАЇНСЬКИХ ПРАВОЕКСТРЕМІСТСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ У КОНТЕКСТІ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ДИСКУРСУ (НА ПРИКЛАДІ УНА-УНСО)

Васильчук Є.О.

кандидат політичних наук

доцент кафедри державного управління та соціально-політичних наук

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького аотація

На прикладі УНА-УНСО розглянуто особливості формування ідеологічних доктрин правоекстремістських об'єднань в Україні. Констатується, що відсутність науково обґрунтованої політичної програми призводить до перетворення їхніх ідеологічних доктрин на еkleктичний комплекс метафоричних гасел, декларацій і афоризмів, що є характерним для сучасної постмодерністської літератури.

На примере УНА-УНСО рассмотрены особенности формирования идеологических доктрин правоекстремистских объединений в Украине. Констатируется, что отсутствие научно обоснованной политической программы приводит к превращению их идеологических доктрин на еkleктичный комплекс метафорических лозунгов, деклараций и афоризмов, что характерно для современной постмодернистской литературы.

For example UNA-UNSO the peculiarities of the formation of ideological doctrines right-wing extremist associations in Ukraine. It is noted that the absence of evidence-based political program leads to the transformation of their ideological doctrines on an eclectic range of metaphorical slogans, declarations and aphorisms, which is characteristic of contemporary postmodern literature.

Ключові слова: політичний радикалізм, екстремізм, руйнування, дестабілізація, провокація.

Постановка проблеми. Активізація ідеологічної діяльності правоекстремістських угруповань пояснюється, насамперед, демократизацією суспільних відносин, що супроводжувалась появою можливостей доступу до ідейної спадщини діячів національного-визвольного руху в Україні 1920 – 1950 рр., представників українського емігрантського руху, напрацювань ідеологів європейських праворадикальних рухів 1920 – 1940-х рр. Разом із тим, це призвело до появи суб'єктів політики, які намагались виключно за допомогою насильства розв'язати наявні у суспільстві проблеми. Як наслідок, вираження такими політичними «девіантами» своєї позиції через пропаганду і практику насильства, неодноразово призводило до ускладнення суспільно-політичної ситуації в державі та її окремих регіонах внаслідок поширення ідей міжетнічної і релігійної нетерпимості та ворожнечі, що зумовлює ескалацію напруги у сфері міжнаціональних та етноконфесійних відносин, провокування силових сутичок і масових заворушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен політичного радикалізму та екстремізму є предметом дослідження низки науковців. Так, особливості маніфестації суб'єктів політичного радикалізму та екстремізму розкривають у своїх дослідженнях Е. Андрищенко [1], І. Морозов [17], М. Розумний [19], О. Ростокінський [20] та ін. Привертає увагу стаття С. Вишинського [2], у якій на прикладі окремих ідеологічних праць представників УНА-УНСО розкриваються особливості філософії пограниччя в українському вимірі. Разом із тим, необхідність вироблення ефективного комплексу заходів із запобігання та протидії проявам екстремізму вимагає наукових розробок, що зосереджуються на продуктах ідеологічної діяльності екстремістських угруповань, що й визначає актуальність пропонованої статті.

Метою статті є аналіз ідеологічної доктрини УНА-УНСО як феномену постмодерністського політичного дискурсу.

Виклад основного матеріалу. На тлі захоплення расистськими теоріями та етнократичними ідеями керівників ВПО «Державна самостійність України», Соціал-національної партії України та Всеукраїнської організації «Тризуб» імені Степана Бандери, ідеологія та практика найчисельнішої правоекстремістської організації 1990-х рр. «Українська національна асамблея – Українська народна самооборона» виглядає своєрідним постмодерністським арт-проектом, що еkleктично поєднує ідеї українського інтегрального націоналізму з традиціями європейської контркультури 1960-х рр., культурфілософськими ідеями ліворадикальних філософів і політиків-революціонерів (Г. Маркузе, Г. Дебор, М. Каддафі, Мао Цзедун), гаслами західноєвропейських екстремістських і терористичних

угруповань 1960 – 1980-х рр. (німецька «Фракція Червоної Армії» У. Майнхоф та А. Баадера, італійські «Червоні бригади» Р. Курчо та ін.), елементами етики та естетики вітчизняної кримінальної субкультури та східних містичних вчень. У цьому контексті цілком справедливо видається думка авторитетного російського дослідника феномену екстремізму О. Ростокінського, який, аналізуючи психоемоційні, мімікрійні та адаптивні властивості екстремізму, наголошує на тому, що це явище може набувати форм наукової полеміки, класової боротьби, релігійної проповіді, авангардного мистецтва тощо [20, 29].

На відміну від низки радикальних націоналістичних політичних партій та громадських об'єднань, які переважно орієнтувались на ідейний багаж «бандерівської» фракції ОУН та намагались практично без змін перенести його до своїх програмових документів, ідеологи УНА-УНСО, навпаки, адаптуючи традиційну націоналістичну фразеологію до сучасних реалій, здійснили ревізію базових постулатів українського націоналізму. Як наслідок, ідеологічна доктрина УНА-УНСО, в основі якої перебувала націоналістична компонента, була збагачена новими, найбільш радикальними символами та смислами. Для оновленої ідеологічної доктрини цієї організації характерними особливостями є наявність значної кількості ремінісценцій, алюзій, текстуальних запозичень із праць теоретиків лівого радикалізму, а специфічними ознаками – орієнтації на створення і підтримання провокаційного іміджу, транслювання найбільш епатажних гасел, що поєднують взаємовиключні та незвідні поняття. Вуличний акціонізм УНА-УНСО характеризується винятковою театральністю і карнавальністю через звернення до практики контркультурних, постмодерністських хепенінгів та перформансів, пропагуючи властиву «новим лівим» «веселість революції» і здійснюючи пародіювання домінуючих культурних кодів. Так, Д. Корчинський, балотуючись на посаду Президента України у 2004 р., у своїй передвиборчій програмі зазначав: «Мої опоненти належать до бюрократичної верхівки. Вони гадають, що якщо вони займаються політикою, то всі мухи навкруги мають здохнути з нудоти. А насправді політика – це коли весело. Політика займає місце між літературою і музикою» [9, 5].

Внаслідок позиціонування себе як найбільш радикальної та безкомпромісної політичної сили, для ідеології УНА-УНСО характерними є настанови на демонстративне невизнання легітимності будь-яких владних інститутів, причому їхня делегітимізація здійснюється представниками цієї організації на глибинному знаково-символічному рівні через заперечення і відкидання культурних кодів, характерних для базової культури суспільства, та відстоювання ідеологеми «тотального руйнування», яке подається як єдина можливість революційного оновлення суспільства. Ідеологічні та публіцистичні твори представників УНА-УНСО містять значну кількість семантем, що підкреслюють настанову на «тотальне руйнування», оскільки як зазначає А. Лупинос: «Жага руйнування є творчою жагою» [15]. Зокрема, представники УНА-УНСО задля підкреслення свого безкомпромісного опозиційного статусу подаються як «партизани» [див. наприклад: 16, 1], представники депутатського корпусу від цієї політичної сили є «агентами» [див. наприклад: 5, 3; 21, 1.]. З ідеологеми «тотального руйнування» випливають настанови на «дестабілізацію», «провокацію», «війну в натовпі», «велику смуту», які фактично стали гаслами і назвами програмових творів ідеологів УНА-УНСО, а у політичному житті були реалізовані у вигляді організації масових заворушень, участі у регіональних військових конфліктах тощо. Символічного значення в ідеологічній доктрині УНА-УНСО набувають терміни «пекло», «руїни» та «боївка» як шлях до своєрідного добровільного зречення від міщанського, буржуазного благополуччя. Так, А. Лупинос у програмовій статті «Доктрина дестабілізації» зазначає: «Це суспільство не є здатним запропонувати інший сенс життя, окрім доступу до споживання... Власність – крадіжка, конституція – брехня» [15]. Яскравим підтвердженням антиміщанського пафосу є окремі цитати із «Маршу УНСО»: «Мій дім руїни, сім'я – боївка // А заповіт статут УНА!» або «У рай не пустять, проте у пеклі // Я твердо знаю є УНСО!» [16, 1]. Подібні настанови відстоює і Д. Корчинський у брошурі «Революція спільнот»: «Ми будемо прикрашати міста не будівлями, а руїнами» [11, 4].

Побутовий мінімалізм, проголошуваний ідеологами УНА-УНСО, на нашу думку, свідчить про наявність ідейного впливу з боку праць Г. Маркузе, та орієнтований на повалення культу споживання і визволення від впливу хибних потреб задля присвячення свого життя ефемерній «вищій» меті. С. Вишинський у статті «Філософія пограниччя: український вимір», аналізуючи філософську харизматику окремих діячів УНА-УНСО (А. Лупиноса та Д. Корчинського), вказує на наявність духовного зв'язку між італійським фашизмом та українським інтегральним націоналізмом. Варто зазначити, що італійський фашизм деякими дослідниками, зокрема О. Дугінім, розглядається як своєрідний «лівий націоналізм» [див. 3]. Тому підтримуючи вищенаведену тезу С. Вишинського, ми вбачаємо наявність у світоглядно-ідеологічній картині світу, пропонованій представниками УНА-УНСО, певних ідейних алюзій з праці Б. Муссоліні «Доктрина фашизму». Зокрема, орієнтації на високодуховне життя,

позбавлене впливів матеріалістичної цивілізації, претензії на месіанство доповнюються у фашистській ідеологічній традиції своєрідною ерзац-героїкою та демонстративною естетизацією смерті. Наприклад, поети-фашисти, як зазначає С. Кара-Мурза, проголошували: «Ми – наречені Смерті» [див. 6], а Б. Муссоліні у вищезгаданому творі зазначав: «...фашист уявляє собі життя серйозним, суворим, релігійним, повністю включеним до світу моральних і духовних сил. Фашист зневажає «зручне життя» [18]. Така аскетична моральність є характерною і для УНА-УНСО, свідченням чого є окремі гасла і цитати із окремих творів представників цієї організації: «Бо краще згинуть вовком, ніж жити псом» [16, 1] чи «Злам суспільної машини або вихід за межі вузького життєвого алгоритму означає смерть для дев'ятох людей з десяти» [8, 98-99]. Ці настанови підсилюються орієнтаціями на екзистенціальні категорії, сформованими, очевидно, під впливом ідей Ж.-П. Сартра та А. Камю, яких ідеологи УНА-УНСО вважали «вербувальниками для RAF і «Червоних бригад»» [див. 7, 18; 10, 27]. Зокрема, Д. Корчинський вважає, що справжня сутність людини здатна проявлятися лише у пограничних психологічних ситуаціях, де існує вибір між крайнощами, зокрема, через загрозу смерті [8, 172]. Тому запозичення фразеологічних конструкцій та сюжетів із життя представників кримінальної субкультури, звернення до тем війни (наприклад, «Життя триває, точиться війна» А. Лупиноса [14, 1] або «Війна триває. Просто є такий глибокий тил, де ніхто не знає, що існує фронт» Д. Корчинського [10, 70]) є не лише результатом заперечення і спроб створення альтернативи базовому культурному комплексу суспільства, а й проявляється як принципова настанова на культивування ерзац-героїчного ореолу організації та її представників через пропаганду екстремальності та екзистенціальності буття, оскільки «...сєнс життя в подвигах і в створенні для них художнього контексту» [11, 7], а «Поняття війни є центральним і має не лише негативний, але й позитивний сєнс. Логіка війни спрямовує підривний розум» [15]. Ідеологами цієї організації формується героїчний образ «унсовця» незламного борця, націонал-революціонера, «вічного екзистанта». Аналіз програмових праць ідеологів УНА-УНСО засвідчує, що створення цього образу відбувається із залученням елементів фашистської естетики, на що вказує метафоричне використання танатофілічних мотивів, конструювання катастрофальності існування та незворотності трагізму долі «унсовця», сєнс життя якого полягає у необхідності загинути у боротьбі за «вищу мету» всупереч «міщанським» обставинам: «Не плач, кохана, вже сурми грають // Тебе згадаю в застінку перед кінцем // Бо хто воює той не вмирає // Повік залишиться бійцем!» або «В бою загину, не на базарі // Сьогодні я, завтра він, післязавтра ти» [16, 1]. Це підтверджується використанням таких семантем як «в'язниця», «тюрма», «бій», «війна» як виявів найбільш екстремальних, екзистенційних життєвих ситуацій. Так, у виданні УНА-УНСО «Цитатник екзистанта» проголошується: «Коли тобі кажуть - це філософ, запитай, по якій статті він сидів. Коли кажуть - це поет, запитай, де він воював!» [цит. по: 4, 3], а А. Лупинос у цитованій вище «Доктрині дестабілізації» зазначає: «Революціонер ставить себе поза законом як на практиці, так і емоційно. Він ототожнює себе з бандитами, грабіжниками, людьми, котрі нападають на суспільство, займаючись безпосереднім грабунком та знищенням чужої власності» [15]. Подібні екзистенційні мотиви спостерігаються і у деяких програмових творах Д. Корчинського, який зазначав, що «...«УНСОвці» подібні на бомжів. Саме так виглядали апостоли» [11, 6], закликаючи своїх прихильників «жити по-християнськи – жебрацтвом та пограбунком» [11, 5].

Про наявність сильного впливу маркузіанських ідей на світогляд ідеологів УНА-УНСО свідчить вживання ними відповідної термінології. Так, наявне суспільство, на їхню думку, є «репресивним», а революційним елементом визнаються «актуалізовані спільноти», тобто маргінальні прошарки, до яких зараховуються злочинні угруповання, депривована молодь, релігійні секти, деякі мистецькі об'єднання, революційні організації, окремі наукові школи тощо [див. наприклад: 10; 11]. Орієнтованість на маргінес Д. Корчинський пояснює тим, що: «Ідея живе у своїх крайніх проявах. Вона вмирає, коли її сприймають усі» [8, 358]. Крім того, для ідеологів УНА-УНСО характерним є використання творчо-естетичних методів і прийомів, характерних для діячів європейської контркультури 1960-х рр. Так, інтерпретація А. Лупиносом, Д. Корчинським та О. Вітовичем революції як способу суспільних перетворень вирізняється показною дисгармонійністю, еклектизмом та хаотичністю використання текстуальних запозичень, гасел, алюзій. Очевидним є те, що ними робиться акцент на багатозначність і парадоксальність слова, де цінність сєнсу полягає у відсутності сєнсу, здійснюються спроби демонструвати зовнішню тягучість і туманність думки, за лаштунками якої перебувають глибинні сєнси, досягнути які можуть лише «обрані». Це створює ауру утаємниченості і недосяжності, що, у свою чергу, дозволяє викристалізувати жорсткі субординаційні та ієрархічні відносини всередині організації, де право на «провідництво» окремих осіб не підлягає будь-яким сумнівам. Відповідно, ідеологи УНА-УНСО намагаються забезпечити не раціонально-прагматичне засвоєння індивідом програмових тез УНА-УНСО, а

звертаються до психоемоційних станів людини, схильної до підвищеної збудливості, емоційності, прагнення до фантазмагоричних вражень та ілюзій і, як наслідок, до афектальних, непрогнозованих вчинків. Тому мозаїчність думок, наявна в їхніх творах, перетворює їх на своєрідний «потік свідомості» та підкреслює фактичну безпредметність викладу бачень ідеологів УНА-УНСО, оскільки, як зазначає Д. Корчинський, «Істина проявляється як ганьба, як смерть, як безглуздя...» [8, 41]. Показовою у цьому сенсі є вже цитована «Доктрина дестабілізації» А. Лупиноса, у якій він довільно і безсистемно поєднує цитати німецького письменника Г. Йоста «Коли я чую слово [«культура»], моя рука тягнеться до пістолету», китайського державного і політичного діяча Мао Цзедуна «Гвинтівка народжує владу», «Ворог наступає – ми відступаємо, ворог затримується – ми турбуємо, ворог зупинився – ми б'ємо, ворог відступає – ми наступаємо», одного із керівників УНА-УНСО Д. Корчинського «Цінності чужих світів нам потрібні лише як трофеї. Ікони ми намалюємо самі», теоретика міської партизанської війни Х.К. Марігелли «Бути терористом в наші дні робить честь кожній людині доброї волі», німецької екстремістки У. Майнхоф «Людина в мундирі – це свиня. Стрілянина по них справа дозволена», італійського терориста Р. Курчо «Ми хочемо всього і негайно!» тощо [див. 15]. Алюзії і запозичення зустрічаються і у програмовому документі УНА-УНСО «Хай ненавидять, аби любили». Так, вороги України по аналогії із визначенням Мао Цзедуна подаються як «паперові тигри», а обґрунтування необхідності створення слов'янської імперії, де Україна має відігравати провідну роль, підкріплюється алюзією із роману бельгійського письменника Ш. де Костера «Легенда про Уленшпігеля» «Попіл більшовизму стукає в наші серця» [див. 7, 6; 22, 63].

Сутність революції ідеологами УНА-УНСО розуміється у контексті естетизації терористичних форм політичної боротьби виключно як екзистенційний акт, що має відбуватись через спрямовану на себе провокацію, не рахуючись із можливими жертвами, оскільки, як вважають ідеологи цієї організації, «Революція не вбивство, це – заковування трупів» [8, 112]. Так, Д. Корчинський власну поетичну збірку «Філософія смуту» присвятив «прийдешнім поколінням естетів в окопах та схронах» [12, 79], а А. Лупинос проголошував гасло: «Провокація – репресія – революція», вважаючи, що: «Політика є хрестовим походом за ідею. Ми є носіями революційної свідомості. Для нас є добрим все те, що є справді радикальним (бути радикалом, значить розуміти сенс речей)» [15].

Акт терору в інтерпретації ідеологів УНА-УНСО не підлягає осмисленню, а подається ними як своєрідний психоемоційний зрив, екзистенційний «бунт» [див. 13; 15], афектальний вчинок: «Слова роз'єднують. Дія – об'єднує. Бунт має рацію... Ніяких довготривалих прогнозів, ніякої тактики, ніякого пашталакання з цих питань. Хто багато читає, той дурнішає... Коли на заводі погана вентиляція, необхідно підпалити помешкання директора. Акт революційної справедливості є найбільш високим актом гуманізму, можливим в суспільстві, поділеному на класи» [15].

Висновки. Як бачимо, ідеологічна доктрина УНА-УНСО еволюціонувала від класичного українського націоналізму до еклектичного комплексу ультрареволюційних ідей, переважна більшість яких є запозиченими з різних джерел. Специфіка їх використання полягає не лише у спробах перманентної радикалізації свідомості активу цієї організації, а й зосереджується на створенні своєрідних квазімістичних доктрин на зразок релігійних проповідей, зміст яких складно піддається раціональному осмисленню і орієнтований виключно на емоційне сприйняття індивідом. Особливості трактування представниками УНА-УНСО такого ідеологічного фетишу як «революція» вказують на те, що для них досягнення суто політичних та соціально-економічних змін не є самоціллю, а власне участь у політиці розуміється як певний творчий акт, що дозволяє потрапляти у певні екстремальні ситуації та екзистенційні стани, проходячи через певні переживання та отримуючи тим самим новий поштовх для літературної творчості.

Як подальші напрями дослідження перспективними автор вважає розкриття особливостей ідейно-культурних джерел правоекстремістських об'єднань традиціоналістського спрямування.

Література

1. Андрущенко Е. С. Конфлікти, розколи і спроби об'єднання в українському націоналістичному русі (1990 – 2005 рр.) / Е. С. Андрущенко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету : збірник / голов. ред. Ф. Г. Турченко. – Запоріжжя, 2012. – Вип. XXXII. – С. 291 – 296.
2. Вишинський С. Філософія пограниччя: український вимір / Святослав Вишинський // Всеукраїнська студентсько-аспірантська філософсько-релігієзнавча конференція «Філософія: нове покоління». 22 – 24 лютого 2006 року. Тези доповідей. – К.: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 9 – 11.

3. Дугин А. Г. Левый национализм [Электронный ресурс] / А. Г. Дугин // Философский портал «Арктогея». – Режим доступа : http://www.arcto.ru/modules.php?name=News&new_topic=44.
4. Зайченко Р. Вічний бунтар / Р. Зайченко // Нащадки Святослава. – 2011. № 1 (10). – С. 2 – 3.
5. Зайченко Р. Гряде реорганізація апарату / Р. Зайченко // Черкаська зона. – 1995. – Ч. 2. – С. 3.
6. Кара-Мурза С. Г. Картина мира в фашизме [Электронный ресурс] / С. Г. Кара-Мурза // Официальный сайт С. Г. Кара-Мурзы. – Режим доступа : http://www.kara-murza.ru/books/sc_a/sc_a109.htm.
7. Корчинський Д. Викликаю вогонь на себе / Д. Корчинський. – К., 1998. – 27 с.
8. Корчинський Д. Війна у натовпі / Д. Корчинський. – К. : Амадей, 1999. – 384 с.
9. Корчинський Д. Передвиборна програма кандидата на пост Президента України Корчинського Дмитра Олександровича / Д. Корчинський // Голос України. 2004. № 183. – 1 жовт. С. 5.
10. Корчинський Д. Революція «от кутюр» / Д. Корчинський. – К. : ТОВ «Грот», 2004. – 154 с.
11. Корчинський Д. Революція спільнот / Д. Корчинський. – К., 1996. – 7 с.
12. Корчинський Д. Філософія смуту / Д. Корчинський. – К. : Зелений пес, 2003. – 79 с.
13. Лупиніс А. Бунт має рацію (Політичний заповіт) / А. Лупиніс. — Чернігів: Факел, 2004. – 86 с.
14. Лупиніс А. Життя триває, точиться війна / А. Лупиніс // Нащадки Святослава. – 2011. № 1 (10). – С. 1.
15. Лупинос А. Доктрина дестабілізації [Електронний ресурс] / А. Лупинос // Офіційний сайт Націонал-трудового журналу «Страйк». – Режим доступу: <http://ntz.org.ua/?p=1866>.
16. Марш УНСО // Черкаська зона. – 1995. – Ч. 3. – С. 1.
17. Морозов И. Л. Политический экстремизм в информационном обществе / И. Л. Морозов // Космополис (Журнал мировой политики). 2008. № 1 (20). С. 72–81.
18. Муссолини Б. Доктрина фашизма [Электронный ресурс] / Б. Муссолини // Официальный сайт Общества «Белые Традиции». – Режим доступа: http://white-society.org/index.php?name=Files&op=view_file&lid=3.
19. Розумний М. М. Екстремізм і радикалізм як фактори розвитку політичної системи / М. М. Розумний // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2006. – Випуск 62 (Частина II). – С. 77–83.
20. Ростокінский А. В. Преступления экстремистской направленности как проявления субкультурных конфликтов молодежных объединений: уголовно-правовые и криминологические проблемы : автореф. дисс. на соискание науч. степени д. ю. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / А. В. Ростокінский. – М., 2011. – 44 с.
21. Тима Ю. Якщо вже і вивозити нашу ядерну зброю до Росії, то бажано конкретно в Чечню / Ю. Тима // Українські обрії. – 1994. № 15 (46). – С. 1.
22. УНА-УНСО: «Хай ненавидять, аби любили». Програмова збірка. К. : Видавництво «ЕВРАЗИЯ», 1996. – 78 с.